

КЛАСИЧНА ФІЛОЛОГІЯ

УДК 811.14'367.625.41'367.3'255:801.8

DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/fpl.2021.134.3518>

ІНФІНІТИВИ У ФУНКЦІЇ ВТОРИННОГО ПРЕДИКАТА У ТЕКСТІ БІОГРАФІЇ АРТАКСЕРКСА ПЛУТАРХА: ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ У ПЕРЕКЛАДІ НОВОГРЕЦЬКОЮ МОВОЮ

Ліна Глущенко

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, м. Львів, Україна, 79000
lina.hlushchenko@lnu.edu.ua*

Діана Ткачук

*Туристична агенція “Esperia Travel”,
вул. Княгині Ольги, 116, м. Львів, Україна, 79060
tkachyl.diana@gmail.com*

Розглянуто інфінітиви у функції вторинного предиката, зокрема в синтаксичних конструкціях *Accusativus cum infinitivo*, *Nominativus cum infinitivo* та у складі підрядних речень зі сполучниками *ὅστε* та *πρὶν* у тексті біографії Артаксеркса Плутарха. Охарактеризовано усі способи перекладу аналізованих інфінітивів новогрецькою мовою, серед яких умовний спосіб з часткою *va*, індикатив різних часів та описові вирази. Виявлено домінування умовного способу. Встановлено поєднання граматичних транспозицій з лексичними, які спричинені історичним розвитком грецької мови (збереження певних лексем давньогрецької мови, обмежене застосування, вживання модифікованих однокореневих лексем, синонімічних лексем, зникнення з ужитку). З'ясовано, що хоча в новогрецькій мові відповідних конструкцій не існує, відбувається їхня репрезентація за допомогою інших засобів, що мають рівнозначне смислове навантаження та можуть адекватно відтворити зміст речення, яке містить інфінітивну конструкцію.

Ключові слова: *Accusativus cum infinitivo*, *Nominativus cum infinitivo*, підрядні речення зі сполучниками *ὅστε* та *πρὶν*, переклад, умовний спосіб з часткою *va*, індикатив, описовий вираз.

Вступ. Грецька мова зазнала чималих змін у процесі історичного розвитку, особливо стосовно граматичної будови. На думку дослідника грецької мови В. Мочоса, “це особливо відчутно в системі дієслова, де низка граматичних значень залишилася без спеціальних засобів вираження: вийшов з ужитку стародавній оптатив; зник інфінітив,

який був замінений умовним способом” [9, с. 142]. Проблема зникнення інфінітива актуальна для певних мов, зокрема, мов, що належать до балканського мовного союзу. У джерелах зауважено факти його інволюції (виродження) з одночасною заміною на аналогічні неінфінітивні конструкції (в албанській, болгарській, македонській, новогрецькій, циганській, румунській, сербохорватській мовах) [3, с. 7].

Шантрєн П. вважає відмирання і зникнення інфінітива “однією з найважливіших рис історії середньогрецької і новогрецької мови” [16, с. 237–238], що спричиняє неабиякий інтерес до засобів його передання новогрецькою мовою, в якій за відсутності цієї вербойної форми набули особливого значення службові слова, зокрема частка *va*, та відбулася заміна інфінітива аналогічними неінфінітивними структурами, серед яких найбільш значущим став умовний спосіб з часткою *va*. Про “поступову елімінацію древніх інфінітивів”, “появу модальних часток $\acute{\alpha}\varsigma<\acute{\alpha}\phi\epsilon\varsigma$, $\nu\alpha<\acute{\iota}\nu\alpha$, $\theta\alpha<\theta\acute{\epsilon}\lambda\omega$ $\acute{\iota}\nu\alpha$ ”, “елімінацію дієприкметникових і інфінітивних зворотів” говорить О. Білецький, простежуючи історичні зміни в галузі фонології, морфології та синтаксису грецької мови Візантійської епохи [2, с. 46–47]. Ці частки “допомогли мові заповнити ту прогалину в інвентарі засобів вираження, що виникла у результаті зникнення низки флективних форм (опатива, інфінітива, частково імператива, умовного способу)” [9, с. 142–143].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження різних аспектів граматичних трансформацій, які В. Комісаров визначає як перекладацький прийом, при якому граматична одиниця мови оригіналу перетворюється на одиницю мови перекладу з іншим граматичним значенням [8, с. 54], посідають значне місце у працях дослідників перекладу. До низки поставлених у перекладознавстві проблем увійшло і питання відтворення інфінітива різними мовами. Особливості перекладу інфінітива та інфінітивних зворотів з англійської на російську мову стали предметом дослідження О. Є. Кірової та Г. С. Тіванової [7], засоби відтворення французького інфінітива українською мовою – О. В. Ситнікової [13], використання інфінітивних конструкцій у перекладі з російської на угорську мову – І. Ердеї [18] та ін. К. М. Недбайло у дисертаційному дослідженні “Транспозиції частин мови у перекладі з англійської мови на українську (на матеріалі художніх текстів)” узагальнюючи доводить, що транспозиція супроводжується трансформаціями різних типів: “додаванням або вилученням слів, конкретизацією та генералізацією змісту слів, перебудовою синтаксичної структури речень тощо” [11, с. 17]. Виявлені у цих працях трансформації відображають граматичну специфіку відповідних мов, вони частково простежуються і у перекладах новогрецькою мовою (далі НГМ), особливо коли йдеться про передавання інфінітива дієсловом-присудком, тобто особовою формою дієслова.

Пропоноване дослідження присвячено засобам перекладу давньогрецького інфінітива новогрецькою мовою у творі Плутарха “Паралельні життєписи”, зокрема у тексті біографії Артаксеркса – правителя стародавнього могутнього царства Персії. В цьому тексті чітко простежується інфінітив як одна з домінантних граматичних форм, особливо у напівпредикативній функції, що веде до поліпредикації речення. Інфінітиви та інфінітивні конструкції дають змогу створити ніби візуальну картину

багатопланової дії і, природно, це стає чіткою ознакою певної стилістичної манери письменника. У різні часи дослідники відзначали особливий письменницький талант Плутарха, самобутність його біографій у плані розвитку цього жанру. Насправді, увагу дослідників частіше привертало питання композиції, структури біографій, розвитку сюжетних ліній [1, 12, 15], аніж проблеми мовних засобів, зокрема граматичних, за винятком наукової розвідки В. В. Муханової про дієприкметник в тексті Плутарха [10], та їх відтворення у перекладі НГМ.

Переклад з давньогрецької мови (далі ДГМ) на новогрецьку належить до сфери внутрішньомовного перекладу, який ще називають історичним або діахронним. На думку грецького вченого Т. Накаса [20, с. 280], наявні в Греції дослідження цієї проблеми безсистемні і не відображають всю її глибину. Щоб розв'язати усі проблеми перекладу з ДГМ, яка була синтетичною, на НГМ, яка є аналітичною, але між якими існує надзвичайно близька мовна спорідненість, необхідні окремі дослідження. Подібні дослідження з'являються в Україні, зокрема монографія Т. Шмігера [17], в якій розглядаються своєрідності внутрішньомовного перекладу та наведена значна бібліографія. Цій проблематиці присвячено публікації Л. М. Глушенко [4, 5], які здійснено на матеріалі трагедії Софокла “Антигона” та діалогу Платона “Критон”.

Досліджуючи це питання, треба брати до уваги гібридний (двоїстий) характер цієї дієслівної форми та широкий спектр її функцій. Подвійна природа інфінітива обумовила прийнятий у граматичній традиції підхід до опису його синтаксичних функцій, які поділяються на *дієслівні* та *іменні*. Подібного підходу притримуються автори відомих граматик ДГМ: М. Ауербах та М. Голіас [19, с. 79–81], Дж. Паппас [21, с. 124–129], М.М. Славятинська [14, с. 346–347], Л. Л. Звонська–Денисюк [6, с. 417] та ін. Однією з дієслівних функцій інфінітива є функція залежного (другорядного) предиката, у якій інфінітив виступає у численних і широко використовуваних інфінітивних конструкціях: *accusativus cum infinitivo*, *nominativus cum infinitivo*, *prív+infinitivus*, *šotte+infinitivus*. [14, с. 347]. У нашому дослідженні ми зосередимося на перекладі саме цих синтаксичних структур.

З огляду на вищевказане, **метою** дослідження стало з'ясування закономірностей граматичних трансформацій давньогрецького інфінітива у перекладі НГМ в тексті біографії Артаксеркса. **Об'єктом** дослідження слугують випадки вживання інфінітива у функції залежного (другорядного) предиката у давньогрецькому тексті та їхні відповідники у новогрецькому. **Предметом** дослідження є граматичні засоби передачі давньогрецького інфінітива новогрецькою мовою у перекладі, здійсненому в Афінах перекладацькою групою “Кактос” під керівництвом В. Мандилараса та опублікованому в 1992 році [23].

Методологія дослідження. Відповідно до мети і завдань дослідження застосовано описовий метод (для інвентаризації, класифікації та граматичної інтерпретації інфінітивів), контекстуальний аналіз (для з'ясування функціональних особливостей інфінітивів у конкретному синтагматичному оточенні), зіставний (для встановлення граматичних та лексичних відмінностей між зіставлюваними мовами) та перекладознавчий (для виявлення граматичних трансформацій давньогрецького інфінітива в перекладі НГМ та оцінки їх відповідності вихідним формам) аналізу.

Залучено також елементи кількісного аналізу (для визначення пріоритетних трансформаційних засобів перекладу інфінітивів).

Результати дослідження та їхнє обґрунтування. Розглянемо особливості відтворення інфінітиву, розпочавши з конструкції *Accusativus cum infinitivo*, яка вживається як поширений прямий додаток після відповідних дієслів. Для об'єктивної ідентифікації граматичних форм ми використовуємо “Історичний і порівняльний синтаксис давньогрецької, новогрецької та латинської мови” А. Флороса [22].

ἐκεῖνωδ' ἀπὸ τοῦ ἡλίου γενέσθαι φασί· Κύρον γὰρ καλεῖν Πέρσας τὸν ἡλίον (1, 3) – *και ἐκεῖνου λένε προήλθε ἀπὸ τον ἡλιο, καθὼς Κύρο οι Πέρσες ονομάζουν τον ἡλιο* – “розповідають, що його (ім'я) походить від сонця: бо Кіром перси називали сонце”. Інфінітив аориста *γενέσθαι* в новогрецькому перекладі передано в межах паратаксисту фінитною формою дієслова також в аористі, а інфінітив презенса *καλεῖν* також особовою формою відповідно теперішнього часу, тобто часи індикатива зберігаються ті ж самі, що і в інфінітивах у давньогрецькому тексті.

Можна зауважити, що той самий інфінітив у новогрецькому тексті перекладається синонімами в різних часах та способах, як-от: *Τὸν μὲν οὖν Ἀρταγέρσην ἀποθανεῖν ὑπὸ Κύρου σχεδὸν ἅπαντες ὁμολογοῦσι* (9, 4) – “майже всі [письменники] повідомляють, що Артагерс загинув від руки Кіра” (*тут і далі переклад наш.* – Л. Г. та Д. Т.) – *Ὅλοι σχεδὸν, λοιπόν, συμφωνοῦν πως ο Ἀρταγέρσης σκοτώθηκε ἀπὸ τον Κύρο* – “майже всі [письменники] погоджуються, що Артагерс був убитий Кіром”; *ἐκέλευσεν οὖν τὸν Μιθριδάτην ἀποθανεῖν σκαφευθέντα* (16, 2) – “отож, [Артаксеркс] наказав, щоб Мітрідат загинув закатований у кориті” – *διέταξε λοιπόν, να θανατωθεῖ ο Μιθριδάτης στη σκάφη* – “отож, [Артаксеркс] наказав, щоб Мітрідат був вбитий у кориті”. В першому випадку інфінітив аориста *ἀποθανεῖν* передано індикативом аориста *σκοτώθηκε* в межах додаткового речення, в другому – умовним способом *να θανατωθεῖ*.

ἡδὲ μήτηρ ὑπῆρχε τὸν Κύρον μᾶλλον φιλοῦσα καὶ βουλομένη βασιλεύειν ἐκεῖνον (2, 3) – “мати ж сприяла Кірові люблячи його більше і бажаючи, щоб той царював” – *Η μητέρα του ὁμως αγαπούσε περισσότερο τον Κύρο και αὐτὸν ἠθέλε να δει βασιλιά* – “Мати однак любила Кіра більше і хотіла його бачити царем”. Інфінітив презенса *βασιλεύειν* перекладено описово: умовним способом аориста дієслова *βλέπω* з іменником *βασιλιά*.

σὺ κελεύεις με τὸν βασιλείας ὀρεγόμενον ἀνάξιον εἶναι βασιλείας (8, 2) – “ти наказуєш, щоб я, прагнучи царської влади, був негідним царської влади?” – *Παροτρύνεις αὐτὸν που επιθυμεί τη βασιλεία να γίνει ἀνάξιος τούτης* – “Спонукаєш його, що бажає царської влади, стати негідним її?”. Інфінітиву теперішнього часу *εἶναι* відповідає у перекладі умовний спосіб аориста іншого дієслова – *να γίνει*.

ἀλλ' ἐκεῖ Κλέαρχον ἐκέλευε τάττεσθαι κατὰ μέσον (8, 8) – “але (Кір) наказував, щоб Клеарх шикувався посередині” – *και διέταξε τον Κλέαρχον ἀπαραταχθεῖ στο μέσον* – “і наказав Клеархові вишикуватися посередині”. Презентний інфінітив *τάττεσθαι* передано умовним способом аориста однокореневого дієслова *να παραταχθεῖ*.

εἰ δεῖ τὴν τῆς Ἑλλάδος ὕβριν καὶ προδοσίαν εἰρήνην καλεῖν (21, 6) – “якщо тільки слід називати миром приниження Еллади та зраду” – *αν πρέπει κάποιοι να ομᾶζει εἰρήνη την ταπεινώση και την προδοσία της Ελλάδας...* – “якщо хтось повинен називати

миром приниження та зраду Еллади”. Інфінітив теперішнього часу *καλεῖν* перекладено умовним способом відповідного часу але синонімічного дієслова *να ονομάζει*.

Далі розглянемо особливості передання інфінітивів у конструкціях *Nominativus cum infinitivo*. Тут не було засвідчено жодного вживання умовного способу з часткою *να*; інфінітиви, натомість, трансформувалися в особові форми дієслова в певному часі зазвичай у межах додаткових речень. Порівняймо: *λέγεται δ' ὁ Κτησίας τὴν ἐπιστολὴν λαβὼν παρεγγράψαι τοῖς ὑπὸ τοῦ Κόνωνος ἐπεσταλμένοις* (21, 4) – “розповідають, що Ктесій, прийнявши лист, дописав до того, що було надіслано Кононом” – *Λένε, λοιπόν, πως ο Κτησίας, αφού έλαβε την επιστολή, έγραψε δίπλα σε όσα έλεγε ο Κόνων...* – “Кажуть, що Ктесій, після того, як отримав лист, написав поруч з тим, що казав Конон”. Інфінітив аориста *παρεγγράψαι* передано однокореневим дієсловом *γράφω* в індикативі аориста.

Ὁ μὲν οὖν Κῦρος ἔντονόν τι καὶ σφοδρὸν εὐθύς ἐκ πρώτης ἡλικίας εἶχεν, ἄτερος δὲ πρῶτερος ἐδόκει περὶ πάντα καὶ ταῖς ὀρμαῖς φύσει μαλακώτερος εἶναι (2, 1) – “З самих ранніх літ Кір мав щось настирливе та сильне, а інший [Артаксеркс], здавалось, у всьому був лагіднішим та за природою м'якшим щодо прагнень” – *Ὁ Κύρος, λοιπόν, αμέσως από μικρός φάνηκε πως είχε χαρακτήρα έντονο και ορμητικό, ενώ ο άλλος φαίνόταν πιο ήρεμος σε όλα...* – “Отже, виявилось, що Кір відразу з дитинства мав настирливий та наполегливий характер, в той час як інший здавався у всьому спокійнішим”. У цьому прикладі інфінітив *εἶναι* не відтворюється, натомість він компенсований повтором у різних часах дієслова *φαίνομαι*.

ἔδοξεν οὖν ἄχαρις τοῖς παροῦσιν εἶναι καὶ ἄγροικος (26, 7) – “отож, присутнім видалося, що вона є грубою і неотесаною”. – *Φάνηκε έτσι στους παρόντες πως δεν είχε χάρη και ήταν άξεστη* – “Отже, присутнім видалося, що вона не мала витонченості і була неотесаною”. Інфінітив презенса *εἶναι* перекладено тут дієсловом *είναι* у формі індикатива імперфекта.

У подальшому зосередимо увагу на інфінітивах у складі підрядних наслідкових речень зі сполучником *ὥστε*: *συνετάραξεν, ὥστε σὺν θορύβῳ καὶ βοῇ πολλῇ μόλις εἰς τάξιν καθίστασθαι τὸν Κῦρον* (7, 4) – “так він їх налякав, що з шумом і сильним криком Кір заледве вишикував їх у бойову лінію” – *τάραξε, ... ὥστε με μεγάλο θόρυβο και βοή ο Κύρος να μπορέσει να επαναφέρει την τάξη στο στράτευμά του...* – “так він їх налякав, що з великим шумом і криком Кір зміг відновити порядок у війську”. Інфінітив перфекта *καθίστασθαι* перекладено описово: аористом умовного способу від дієслова *επαναφέρω* залежним від модального дієслова *μπορώ* у тій самій формі.

Κῦρος δ' ἐπ' αὐτὸν ἐξἄκοντίσας διὰ τοῦ θώρακος ἔτρωσε τὸ στήθος, ὅσον ἐνδῦναι δύο δακτύλους τὸ ἀκόντιον, πεσεῖν δ' αὐτὸν ... (11, 2) – “Кір же, поціливши у нього списом, поранив у груди кризь панцир, так що вістря увійшло на два пальця, а сам він впав” – *Ὁ Κύρος τότε ρίχνοντάς τουτο ακόντιο τον πλήγωσε από τον θώρακα στο στήθος, ὥστε το ακόντιο να χωθεί δυο δάκτυλα στη σάρκα κι αυτός να πέσει ....* – “Тоді Кір, кинувши в нього спис, поранив його кризь панцир у груди, так що спис встромився в тіло на два пальці, а сам він впав”. Давньогрецький інфінітив аориста *ἐνδῦναι* відтворений аористом умовного способу *να χωθεί* (хоча в НГМ дієслово *ενδύω* збережене, проте воно набуло іншого значення), а інфінітив *πεσεῖν* – тим самим дієсловом у формі аориста умовного способу *να πέσει*.

οἰδ' ἐθαύμαζον καὶ προσεκύνουν, ὥστε ταχὺ μυριάδας ἑπτὰ περὶ αὐτὸν γενέσθαι καὶ συνεισελάσαι πάλιν εἰς τὸ στρατόπεδον (13, 3) – “а вони тоді дивувалися і схилялися перед ним, так що невдовзі навколо нього опинилося сімдесят тисяч і він знову повернувся у табір” – *θαύμαζαν καὶ τὸν προσκυνούσαν, με ἀποτέλεσμα σύντομα να μαζευτοῦν γύρω του περίπου εβδομήντα χιλιάδες καὶ να εισέλθει πάλι μαζί τους στοστρατόπεδο* – “вони дивувалися і схилялися перед ним так, що невдовзі навколо нього зібралось сімдесят тисяч і він знову разом з ними повернувся у табір”. Інфінітив аориста *γενέσθαι* виражено іншим дієсловом у формі аориста умовного способу – *να μαζευτοῦν*, яке передає значення словосполучення в давньогрецькому тексті *γενέσθαι περὶ αὐτὸν*, а інфінітив *συνεισελάσαι* виражено синонімічним дієсловом *να εισέλθει*, оскільки відповідне дієслово ДГМ *συνεισελαύνω* вийшло з ужитку в НГМ.

αὐτὸς ἐβάδιζε πρῶτος ὁδοὺς ὄρεινὰς καὶ προσάντεις, ἀπολιπὼν τὸν ἵππον, ὥστε τοὺς ἄλλους πτεροῦσθαι καὶ συνεπικουφίζεσθαι (24, 10) – “він сам крокував перший гірськими і важко прохідними дорогами, залишивши коня, так що інші окрилювалися і відчували полегшення” – *προχωρούσε πρῶτος σε δρόμους ορεινούς κι ανηφορικούς, αφήνοντας το ἄλογό του, ὥστε καὶ τῶν ἄλλων το ηθικό ν' αναπτερόνεται καὶ να ενθαρρύνονται...* – “він сам крокував перший гірськими і непрохідними дорогами, залишивши коня, так що дух інших окрилювався і вони підбадьорювалися”. У перекладі НГМ бачимо трансформації давньогрецьких інфінітивів теперішнього часу у форми умовного способу того ж часу: *πτεροῦσθαι* = *ν' αναπτερόνεται* та *συνεπικουφίζεσθαι* = *να ενθαρρύνονται*.

У наведених прикладах інфінітив трансформується в умовний спосіб з часткою *να*, оскільки, згідно з синтаксисом НГМ, такі наслідкові речення виражають можливий наслідок або просту думку оповідача, але якщо наслідок є реальним, то вживається індикатив [22, с. 291), як у наступних випадках: *φοινίκων δὲ τινῶν διασπαρέντων, ὀλίγῳ χρόνῳ θαυμαστὸν ἄλσος ἀναφῶναι καὶ κατασκιάσαι τὸν τόπον, ὥστε καὶ βασιλεῖ σφόδρα μεταμέλειν, ὡς ἄνδρα θεοῖς φίλον ἀνηρηκότι τὸν Κλέαρχον* (18, 8) – “через деякий час із кількох посіяних фінікових кісточок виріс дивовижний гай і затінив місцевість, так що сам цар сильно шкодував, що знищив Клеарха, мужа милого богам” – *ἀπὸ λίγα δε σπέρματα φοίνικα που σπάρθηκαν, σε λίγο χρόνο φύτρωσε ωραίο δάσος που σκίασε τον τόπο, ὥστε κι ο βασιλιάς μετανόησε πολύ που σκότωσε τον Κλέαρχο, ἄνθρωπο αγαπητό στους θεούς* – “через деякий час із кількох фінікових кісточок, що були посіяні, виріс чудовий гай, який затінив місцевість, так що сам цар сильно розкаявся, що вбив Клеарха, людину кохавши богам”. У цьому реченні інфінітив презенса ДГМ *μεταμέλειν* в новогрецькому перекладі замінено фінітною формою *μετανόησε* в індикативі аориста.

Натрапляємо у новогрецькому перекладі на передавання давньогрецького інфінітива *ἀποκαρτερῆσαι* описовою конструкцією *πέθανε ἀπὸ ασιτία*, що складається з дієслова у формі індикатива аориста та прийменникового словосполучення: *ὁδ' οὕτως ἐξημέλησε καὶ παρεῖδε καὶ ἀπέρριψεν αὐτόν, ὥστε... ἀποκαρτερῆσαι* (22, 7) – “а він (цар) залишив його без уваги і зневажив, і відштовхнув, так що ... він заморив себе голодом” – *Αυτός όμως τον παραμέλησε καὶ τον αγνόησε τόσο πολύ καὶ τον ἐδίωξε, ὥστε αὐτός... πέθανε με τη θέληση του ἀπὸ ασιτία* – “сам однак залишив його без уваги і зневажив, і прогнав, так що він... добровільно помер від голоду”.

Звернемося до випадків, в яких інфінітиви фігурують у підрядних реченнях часу з сполучником *πρὶν*: *στολήν... ἣν Κύρος ὁ παλαιὸς ἐφορεῖ, πρὶν ἢ βασιλεὺς γενέσθαι* (3, 2) – *στολή ... που ο Κύρος παλαιότερος φορούσε, πρὶν να γίνει βασιλιάς* – “одяг, який носив Кір старший, перш ніж став царем”. Давньогрецький інфінітив аориста *γενέσθαι* передано формою аориста умовного способу *να γίνει*.

καὶ πρὶν ἐν ὑποψία γενέσθαι βασιλέα τοῦ πράγματος, ...προσέταξεν ἐκδεῖραι ζῶντα (17, 7) – “перш ніж у царя виникла підозра стосовно справи, вона ... наказала здерти з живого шкіру” – *καὶ πρὶν ο βασιλιάς να υποψιαστεί τι γίνεται, ...διέταξε να τον γδάρουν ζωντανό.* – “і перш ніж цар запідозрив, що відбувається, вона ... наказала здерти з живого шкіру”. Словосполучення з прийменниковим виразом та інфінітивом аориста *ἐν ὑποψία γενέσθαι* трансформується у форму аориста умовного способу від однокореневого з іменником *ὑποψία* дієслова – *να υποψιαστεί*, при цьому пропуск самого інфінітива аориста *γενέσθαι* компенсується непрямим питанням *τι γίνεται*, в якому фігурує дієслово *γίνομαι* у формі теперішнього часу дійсного способу, тобто час дієслова не зберігається.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проведений аналіз тексту біографії Артаксеркса дав змогу визначити основні тенденції реалізації давньогрецьких інфінітивів у функції вторинного предиката у перекладі новогрецькою мовою. Він засвідчив незаперечний факт, що неозначена форма як інфінітна форма дієслова передається фінитною, при цьому найтипівішим варіантом перекладу інфінітива в конструкції *Accusativus cum infinitivo* та в підрядних часових реченнях зі сполучником *πρὶν* та більшості підрядних наслідкових речень зі сполучником *ὥστε* виявився залежний (умовний) спосіб з часткою *να* (60 %). Інфінітиви в конструкції *Nominativus cum infinitivo* та частково у підрядних наслідкових реченнях зі сполучником *ὥστε* передаються здебільшого індикативом (35%), упоодиноких випадках простежується відтворення інфінітива описовими виразами (5 %). Граматичні трансформації поєднуються з лексичними. В перекладі може вживатися те саме дієслово (15%), що і в ДГМ, або замінятися синонімічним дієсловом (85 %) НГМ через обмежене застосування відповідного давньогрецького у НГМ чи зникнення його з ужитку. Час інфінітива може зберігатися у формах умовного та дійсного способів або передаватися формою іншого часу. Отже, відсутність у НГМ інфінітивів репрезентується в перекладі за допомогою інших засобів та прийомів, що мають рівнозначне смислове навантаження, можуть адекватно відтворити зміст того чи іншого речення, яке містить інфінітивну конструкцію, і тим самим передати письменницьку пристрасть Плутарха до багатоплановості дії та інформаційної ємності тексту.

Нефінитні форми давньогрецької мови та засоби їх вираження у новогрецькій, зокрема, засоби граматичної трансформації інфінітивів в іменній функції, становлять інтерес для подальшого вивчення.

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ

ДГМ– давньогрецька мова

НГМ – новогрецька мова

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Аверинцев С. С. Плутарх и античная биография: К вопросу о месте классика жанра в истории жанра. Отв. ред. М. Л. Гаспаров. Москва : Наука, 1973. 279 с.
2. Белецкий А.А. Краткий очерк грамматики новогреческого языка. *Иоаннидис А. А. Новогреческо-русский словарь*. Москва, 1950. URL: <http://tapemark.narod.ru/les/118c.html>.
3. Герасименко І. А. Типологія інфінітива (на матеріалі слов'янських, германських та романських мов) : автореф. дис. ... канд філол. наук : 10.02.15. Донецьк, 2000. 18 с.
4. Глущенко Л. М. Хор з трагедії Софокла “Антигона” у перекладі І. Грипариса (рядки 781–800). *Мови та культури у новій Європі: контакти і самобутність: зб. доп. на Міжнарод. наук. читаннях, присвяч. 70-річчю від дня народж. чл.-кор. НАН України, д-ра філол. наук, проф. Н. Ф. Клименко / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Ін-т філології [та ін.]*. Київ : Вид. дім Дмитра Бураго, 2009. С. 319–326.
5. Глущенко Л. М. Гномы Платона в переводе П. Купиториса. *Греция и Кипр: язык, культура, страны, народы: материалы междунар. науч.-практ. конф. эллинистов памяти М. Л. Рытовой (Москва, 7–8 апр. 2010 г.)*. Москва : МГИМО-Университет, 2010. С. 82–93.
6. Звонська-Денисюк Л. Л. Давньогрецька мова : підручник для студентів відділення класичної філології та гуманіт. фак. вищ. закладів освіти. Київ : Томіріс, 1997. 592 с.
7. Кирова Е. В., Тиванова Г. С. Особенности перевода инфинитива и инфинитивных оборотов с английского на русский язык (на материале романа Дж. Голсуорси “Сдается внаем”). *Сборник работ 69-й науч. конф. студ. и асп. Белорусского госуниверситета, 14–17 мая 2012 г., Минск. В 3 ч. Ч. 2*. Минск, 2013. С. 33–36.
8. Комиссаров В. Н. Теория перевода (лингвистические аспекты) : учеб. для ин-тов и фак. иностр. яз. Москва : Высш. шк., 1990. 253 с.
9. Мочос В. С. О некоторых значениях глагольной формы с частицей *va* в новогреческом языке. *Синхронно-сопоставительный анализ языков разных систем*. Отв. ред. Э. А. Макаев. Москва : Наука, 1971. С.142–159.
10. Муханова В. В. Употребление причастий и стилистические особенности текста у Плутарха. *Вопросы классической филологии. Вып XII. ΣΤΡΩΜΑΤΕΙΣ = Тексты: Сборник статей в честь Азы Алибековны Тахо-Годи*. Москва : Изд-во МГУ, 2002. С. 249–255.
11. Недбайло К. М. Транспозиції частин мови у перекладі з англійської мови на українську (на матеріалі художніх текстів) : автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.16. Київ, 2009. 20 с.
12. Плутарх. Порівняльні життєписи : пер. з давньогрец.: Й. Кобів, Ю. Цимбалюк; передм. Й. Кобів. Київ : Дніпро, 1991. 440 с.
13. Ситнікова О. В. Засоби відтворення французького інфінітива українською мовою (на матеріалі перекладів французьких художніх текстів). *Мова*. 2013. №19. С. 95–99. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mova_2013_19_25.

14. Славянская М. Н. Учебник древнегреческого языка. 2-е изд., испр. и доп. Москва : Филоматис, 2003. 620 с. (Серия “Филология”).
15. Томашевская М. Плутарх. *Избранные жизнеописания. В 2 т. Т. I.* : пер. с древнегр. Москва : Правда, 1990. С. 5–24.
16. Шантрэн П. Историческая морфология греческого языка : пер. з фр.; предисл. Я. М. Боровского. Москва : Изд-во иностр. лит., 1953. 339 с.
17. Шмігер Т. Перекладознавчий аналіз – теоретичні та прикладні аспекти: давня українська література сучасними українською та англійською мовами. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2018. 510 с.
18. Эрдеи И. Асимметричность эксплицирования при переводе инфинитивных конструкций. *Dissertationes Slavicae: Материалы и сообщения по славяноведению. Studies in Slavic Philology. Slavistische Mitteilungen. Sectio Linguistica XXVI.* – Szeged, 2005. С. 131–140.
19. Auerbach M. Gramatyka grecka. Warszawa : PWN, 1962. 234 s.
20. Νάκας Θ. Μετάφραση και νεοελληνική γλώσσα. *Γλωσσοφιλολογικά, Β'. Μελετήματα για τη Γλώσσα και Λογοτεχνία.* Αθήνα : “ΣΜΙΛΗ”, 1991. Σ. 252–281.
21. Rappas J. An Intermediate Grammar for New Testament Greek. 2013. 158 p.
22. Φλώρος Α. Θ. Ιστορικό και συγκριτικό συντακτικό αρχαίας, νέας ελληνικής και λατινικής. Αθήνα : ΦΩΤΟΛΙΟ Ε.Π.Ε., 1988. 540 σ.
23. Πλούταρχος. Βίοι Παράλληλοι: Αρατος, Αρταξέρξης. Εισαγωγή-μετάφραση-σχόλια / Εποπτεία Β. Μανδηλαράς. Αθήνα : Κάκτος, 1993. 235 σ.

REFERENCES

1. Averintsev S. C. Plutarkh i antichnaya biografiya: K voprosu o meste klassika zhanra v istorii zhanra [Plutarch and Antique Biography: To the Question of the Place of the Classics of the Genre in the History of the Genre]. Otv. red. M. L. Gasparov. Moskva : Nauka, 1973. 279 s.
2. Beletskiy A. A. Kratkiy ocherk grammatiki novogrecheskogo yazyka [A short sketch of the grammar of the modern Greek language] *Ioannidis A. A. Novogrechesko-russkiy slovar.* Moskva, 1950. URL: <http://tapemark.narod.ru/les/118c.html>.
3. Herasyenko I. A. Typolohiya infinityva (na materialy slovyanskykh, hermanskykh ta romanskykh mov) [Typology of the infinitive (on the material of Slavic, Germanic and Romance languages)]: avtoref. dys. ... kand. filol. n.: 10.02.15. Donetsk, 2000. 18 s.
4. Hlushchenko L. M. Khor z trahedyi Sofokla “Antyhona” u perekladi I. Hryparysa (ryadky 781–800) [Choir from the tragedy of Sophocles “Antigone.” Translated by I. Griparis (lines 781–800)] *Movy ta kultury u noviy Yevropi: kontakty i samobutnist: zb. dop. na Mizhnar. nauk. chytannyakh, prysvyach. 70-richchyu vid dnya narodzh. chl.-kor. NAN Ukrainy, d-ra filol. nauk, prof. N. F. Klymenko / Kyiv. nats. un-t im. T. Shevchenka, In-t filolohiyi [ta in.].* Kyiv : Vyd. dim Dmytra Buraho, 2009. S. 319–326.
5. Hlushchenko L. M. Gnomy Platona v perevode P. Kupitorisa [Plato’s Dwarfs in P. Kupitoris’ translation]. *Gretsyya i Kipr: yazyk, kultura, strany, narody: materialy mezhdunar. nauch.-prakt. konf. ellinistov pamyati M.L. Rytovoy (Moskva, 7–8 apr. 2010 g.).* Moskva : MGIMO-Universitet, 2010. S. 82–93.
6. Zvonska-Denyshuk L. L. Davniohretska mova: Pidruchnyk dlya studentiv viddilennya klasychnoyi filolohiyi ta humanit. fak. vyshch. zakladiv osvity [Ancient Greek: Textbook for students of Classical Philology and Humanities]. Kyiv : Tomiris, 1997. 592 s.

7. Kirova Ye. V., Tivanova G. S. Osobnosti perevoda infinitiva i infinitivnykh oborotov s angliyskogo na russkiy yazyk (na materiale romana J. Galsworthy “Sdayetsya vnayom”) [Features of the translation of the infinitive and infinitive turns from English into Russian (based on the novel by J. Galsworthy “For Rent”)]. *Sbornik rabot 69-y nauch. konf. stud. i asp. Belorusskogo gosuniversiteta, 14-17 maya 2012 g., Minsk. V 3 ch. Ch. 2.* Minsk, 2013. S. 33–36.
8. Komissarov V. N. Teoriya perevoda (lingvisticheskiye aspekty): Ucheb. dlya in-tov i fak. inostr. yaz. [Theory of Translation (Linguistic Aspects): Textbook for Students of Foreign Languages]. Moskva : Vyssh. shk., 1990. 253 s.
9. Mochos V. S. O nekotorykh znacheniyakh glagolnoy formy s chastitsey na v novogrecheskom yazyke [On some meanings of the verb form with the particle *va* in the modern Greek language] *Sinkhronno-sopostavitel'nyy analiz yazykov raznykh sistem / Otv. red. E. A. Makayev.* Moskva : Nauka, 1971. S. 142–159.
10. Mukhanova V. V. Upotrebleniye prichastiy i stilisticheskiye osobnosti teksta u Plutarkha [The use of participles and stylistic features of the text in Plutarch] *Voprosy klassicheskoy filologii. Vyp KHII. STRŌMATEIS = Teksty: Sbornik statey v chest Azy Alibekovny Takho-Godi.* Moskva : Izd-vo MGU, 2002. S. 249–255.
11. Nedbaylo K. M. Transpozitsiyi chastyn movy u perekladi z anhliyskoyi movy na ukrayinsku (na materiali khudozhnikh tekstiv) [Transpositions of parts of speech translated from English into Ukrainian (on the material of literary texts)]: avtoref. dys. ... kand. filol. nauk : 10.02.16. Kyiv, 2009. 20 p.
12. Plutarkh. Porivnyalni zhyttypysy [Comparative Biographies] / per. z davnihrets.: Y. Kobiv, Yu. Tsymbalyuk; predm. Y. Kobiv. Kyiv : Dnipro, 1991. 440 s.
13. Sytnikova O.V. Zasoby vidtvorennya frantsuzkoho infinityva ukrayinskoyu movoyu (na materiali perekladiv frantsuzkykh khudozhnikh tekstiv) [Means of reproduction of the French infinitive in Ukrainian (on the material of translations of French literary texts)] *Mova.* 2013. №19. S. 95–99. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mova_2013_19_25.
14. Slavyatinskaya M.N. Uchebnik drevnegrecheskogo yazyka. 2-ye izd., ispr. i dop. [Textbook of the Ancient Greek language]. Moskva : Filomatis, 2003. 620 s. (Seriya “Filologiya”).
15. Tomashevskaya M. Plutarkh [Plutarch] *Izbrannyye zhizneopisaniya. V 2 t. T.1.* / Per. s drevnegr. Moskva : Pravda, 1990. S.5–24.
16. Shantren P. Istoricheskaya morfologiya grecheskogo yazyka [Historical morphology of the Greek language] / Per. z fr. ; predisl. YA.M. Borovskogo. Moskva : Izd-vo inostr. lit., 1953. 339 s.
17. Shmiher T. Perekladoznachyy analiz – teoretychni ta prykladni aspekty: davnia ukrayinska literatura suchasnymy ukrayinskoyu ta anhliyskoyu movamy [Translation analysis – Theoretical and Applied Aspects: Ancient Ukrainian Literature in Modern Ukrainian and English]. Lviv : LNU imeni Ivana Franka, 2018. 510 s.
18. Erdei I. Asimmetrichnost eksplitsirovaniya pri perevode infinitivnykh konstruksiy [Asymmetric Explication in the Translation of Infinitive Constructions]. *Dissertationes Slavicae: Materialy i soobshcheniya po slavyanovedeniyu. Studies in Slavic Philology. Slavistische Mitteilungen. Sectio Linguistica XXVI.* Szeged, 2005. C. 131–140.
19. Auerbach M. Gramatyka grecka. Warszawa : PWN, 1962. 234 s.
20. Nákas TH. Metáfrasi kai neoellinikí glóssa [Translation and modern Greek language]. *Glossofilologiká, V'. Meletimata gia ti Glóssa kai Logotechnía.* Athína: “SMILP”, 1991. S. 252–281.
21. Pappas J. An Intermediate Grammar for New Testament Greek. 2013. 158 p.
22. Flóros A. TH. Istorikó kai synkritikó syntaktikó archaías, néas ellinikís kai latinikís [Historical and Comparative Syntax of Ancient, Modern Greek and Latin]. Athína : FOTOLIO E.P.E., 1988. 540 s.

23. Ploutarchos. Vioi Parálliloi: Áratos, Artaxérxis. Eisagogí-metáfrasi-schólia [Parallel Lives: Aratos, Artaxerxes. Introduction-translation-comments]. Metafrastikí Omáda Káktou / Εροπεΐα V. Mandilarás. Athína : Káktos, 1993. 235 s.

Стаття надійшла до редколегії 30.06.2021

Прийнята до друку 31.08.2021

INFINITIVES IN THE FUNCTION OF THE SECONDARY PREDICATE IN PLUTARCH'S BIOGRAPHY OF ARTAXERXES: SPECIFIC FEATURES OF NEW GREEK TRANSLATION

Lina Hlushchenko

*Ivan Franko National University of Lviv,
1, Universytetska Str., Lviv, Ukraine, 79000
lina.hlushchenko@lnu.edu.ua*

Diana Tkachuk

*Travel agency “Esperia Travel,”
116, Kniahyni Olhy Str., Lviv, Ukraine, 79060
tkachyl.diana@gmail.com*

In the article, infinitives in the function of the secondary predicate, in particular, in the syntactic constructions *Accusativus cum infinitivo*, *Nominativus cum infinitivo* and in subordinate clauses with the conjunctions *ὅστε* and *πρίν* in the text of the biography of Artaxerxes by Plutarch are considered. In accordance with the purpose of the study, the descriptive method (for inventory, classification and grammatical interpretation of infinitives) and comparative analysis (for identification of grammatical transformations of the ancient Greek infinitive in New Greek translation and for assessment of their compliance with the original forms) were used. Elements of quantitative analysis have also been involved (to determine the main transformational means of translating infinitives). The analysis has shown that the infinitive as a non-finite form of the verb is rendered as a finite one, the most typical variant of translating the infinitive in the construction *Accusativus cum infinitivo*, in subordinate temporal clauses with the conjunction *πρίν*, and in the majority of clauses of result with the conjunction *ὅστε* being conditional mood with the particle *να* (60 %). Infinitives in the construction *Nominativus cum infinitivo* and partly in subordinate clauses with the conjunction *ὅστε* are usually translated by indicatives (35 %); in some cases the infinitive is reproduced by descriptive expressions (5 %). Grammatical transformations are combined with lexical ones. In the translation, the same verb (15 %) as in Old Greek can be used, or it can be replaced by a synonymous verb (85 %) of New Greek due to the limited use of the corresponding Old Greek words in New Greek or their disappearance. Therefore, the absence of infinitives in New Greek is represented in translation by other means and techniques, which have an equivalent semantic load and can adequately reproduce the meaning of a sentence with an infinitive construction, and thus to render Plutarch's literary passion for multifaceted action and information capacity of the text.

Key words: *Accusativus cum infinitivo*, *Nominativus cum infinitivo*, subordinate clauses with conjunctions *ὅστε* and *πρίν*, translation, conditional mood with particle *να*, indicative mood, descriptive expression.